basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2026

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 70

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 8.

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello *Phetla*

TATAISO YA HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO

- Kaha sepheo e le ho lekola kutlwisiso ya moithuti, mopeleto o fosahetseng le diphoso tsa puo karabong di se ke tsa nkelwa matshwao ntle le ha diphoso tseo di nyotobetsa moelelo/kutlwisiso. (Diphoso di nne di bontshwe)
- Ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a tswang puong e nngwe e seng eo a hlahlojwang ka yona, mantswe ao a se natswe, hape a se ke a nkelwa matshwao ha karabo e ntse e na le moelelo o utlwahalang. Leha ho le jwalo, haeba lentswe le hlahang puong e nngwe le sebedisitswe temeng ebile le hlahella e le karabo e nepahetseng, le fuwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng, mohlahlobuwa a se ke a abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Lebaka/ tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ho se fanwe ka matshwao bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ha karabo e hloka lentswe le le leng empa mohlahlobuwa a fanne ka polelo e felletseng, a abelwe matshwao ha feela lentswe le nepahetseng le sehelletswe mola/qatsohisitswe.
- Ha potso e batla dintlha tse pedi/tharo, mohlahlobuwa yena a fanne ka dintlha tse fetang tse boletsweng, ho tshwauwe tse pedi/tharo tse qalang.
- Amohela mantswe a hlahang dipuong tse sebediswang mabatoweng a fapaneng.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

POTSO YA 1

TEMA YA A

1.1 Ke ho ntsha koporo e ka hara dithapo tseo tsa motlakase. ✓ (1)

1.2 Mashodu a e rekisetsa bareki ba rekang disebediswa tsa kgale.
E a qhibidihiswa.
E rekisetswa dikhampane tse kgolo. ✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (1)

1.3 Ketso ena ya mashodu ke lebidi e le kannete!
…ba tswa letsholo hape la ho batlana le dithapo tse ding tsa motlakase✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (1)

1.4 Se hlalosa ho tsieleha/maketse. ✓ (1)

1.5
- Mafutsana a tlameha ho reka dithapo tsa motlakase hape ka theko e hodimo.
- Mashodu a tjheka mangope tseleng, a sitisang bakganni ba makoloi.
- Moruo o a putlama ke ho hloka motlakase ka lebaka la dithapo tse utswitsweng.
- Diterene di ka thulana ke ho hloka sikinale.
- Dikhampane di ka lahlehelwa ke tjhelete e ngata ka lebaka la boshodu ba dithapo tsa motlakase. ✓
- Dipetlele ha di kgone ho etsa diopereishene ha motlakase o le siyo. ✓
- Sephethephethe se a subuhlellana mebileng ha diroboto di sa sebetse.
- Tshenyo kapa tahlehelo ka malapeng ka lebaka la tlhokeho ya motlakase kaha dijo di a bola.
- Dikgwebo di a kwalwa ka baka la tlhokeho ya motlakase. ✓

[Tshwaya mathata a mararo feela] (3)

1.6 Dikgwebo ha di kgone ho tsamaiswa hantle ka ntle ho motlakase.✓✓ (2)

1.7 C/dithethefatsi.✓✓ (2)

1.8 Ke nnete. Hobane dibaka tsohle tse sebetsang ka koporo di a e amohela jwalo kaha ho hlaloswa le temeng hore leha China e reka koporo e molaong, e ntse e reka le e seng molaong.✓✓ (2)

1.9 Phetheletso. ✓Bareki ba koporo ba seng molaong, ba reka koporo ho mashodu, ba itjhebetse tjhelete feela mme ba sa tsotelle tshenyo e bakwang ke ho utsuwa ha dithapo tseo tsa motlakase. ✓✓ (3)

1.10
- Setjhaba se hane ho reka koporo bathong ba seng molaong. ✓
- Se tlalehe bareki ba rekang koporo e seng molaong mapoleseng.
- Ho be le batho ba lebelang dibakeng tse hlokolosi.✓

[Maikutlo a bahlahlobuwa a nepahetseng a ananelwe] (2)

1.11 Maele ana a hlalosa hore motho ya utswang dithapo tsa motlakase ha a qenehelwe hoba o tla be a ipitseditse lefu le ka mo hlahelang ka boyena. ✓ (1)
[Dikarabo tse nepahetseng tse bileng di tsamaellana le se buuwang di ananelwe]

1.12
- Ba ka tjheswa ke motlakase
- Ba ka kgakgathwa ke setjhaba
- Ba ka bolawa ke setjhaba ✓
- Ba ka iswa tjhankaneng✓

[Tshwaya tse pedi feela] (2)

1.13 O tshohile kaha o bonahala a tshwarehile ebile a tsielehile. ✓✓ (2)

1.14 A hoeletsa monna enwa a leka ho mo tshosa/kgalemela. ✓ ✓ (2)

1.15 Diketsahalo tsena di etsahala bosiu. ✓Re bona ka mabone a kgantshitseng sebakeng seo le botsho bo boitshetlehong ba setshwantsho. ✓ (2)

1.16 TEMA YA B ke ya setshwantsho se ntshetsang pele mohopolo wa sehlooho wa mashodu a senyetsang setjhaba ka ho utswa dithapo tsa motlakase, mme sena se thusa babadi ba balang ka dineo tse fapaneng ho ka utlwisisa se etsahalang ho TEMA YA A ntle le hore ba bale mantswe. ✓✓✓ (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

TEMA YA C

Thiba mapatso le masoba ho thibela ditweba ho kena ka ntlong✓ mme o se behe dijo hohle ka ntlong ✓ o di kwahele. ✓O ka sebedisa mefuta ya difi e le ho di tjhehela leraba✓ hape o di tebele ka ho fafatsa oli e entsweng ka setlama sa kwena le pepere. ✓Ithuele katse e le hore di se kene ka ntlong✓ le ho hlwekisa lelapa la hao ka dinako tsohle. ✓ Batla thuso ya setsebi se sebetsang ka ditjhefu ha o hlotswe ke maano ohle.✓

[Mantswe a 78]

Ka sebopeho sa dintlha

	QOTSO		DINTLHA
1	'Hlokomela hore mapatso le masoba a a kwalwa hore ditweba di se ke tsa kena ka ntlong ka ho sebedisa lesela le thata le setiliwulu.'	A	Thiba mapatso le masoba ho thibela ditweba ho kena ka ntlong.
2	'Tlosa dijo tsohle moo ditweba di ka di fihlellang. Kwahela dijo mme o tlose mafoforotsane a tletseng hohle.'	B	Se behe dijo hohle ka ntlong.
3	'Di tjhehele leraba ka ho sebedisa sefi kapa sefi sa kgomo. Se behe moo o bonang hore matshwao a tsona a a bonahala.'	C	Sebedisa mefuta ya difi e le ho di tjhehela leraba.
4	'Sebedisa setebeladiphoofotswana tsa tlhaho ka ho fafatsa oli e entsweng ka setlamatlama se bitswang kwena kapa fafatsa pepere.'	D	Di tebele ka ho fafatsa oli e entsweng ka setlama sa kwena le pepere.
5	'O tlameha ho nahana ho rua katse hobane dikatse di tsomana le ditweba hohle moo di leng teng mme di di thibela ho kena ka ntlong.'	E	Ithuele katse e le hore di se ke tsa kena ka ntlong.
6	'Bohlweki ke ntho ya bohlokwa mme o lokela ho boloka lelapa la hao le hlwekile.'	F	Hlwekisa lelapa la hao ka dinako tsohle.
7	'Ha tsohle di hlotse ho fedisa ditweba, o ka batla thuso ya ditsebi. Ikopanye le setsebi se sebetsang ka ditjhefu, se tla di fedisa ka polokeho le ka tsela e nepahetseng.'	G	Batla thuso ya setsebi se sebetsang ka ditjhefu ha o hlotswe ke maano ohle.
			Palo ya mantswe 78

HO TSHWAYA KGUTSUFATSO:

Ho tshwauwa ha kgutsufatso ho itshetlehile hodima ho kenyeletsa dintlha tse hlokwang ke potso.

Qotso: Polelo ha e ntse e le jwalo kaha e tswa temeng.
Polelo e fokoditsweng feela dikotwana tsa mantswe empa e ntse e na le tlhahlamano e tshwanang ya mantswe ho tswa temeng.

Ntlha: Polelo e bopilweng ka tsela e fapaneng le ya sethato feela e ntse e arabela potso.
Polelo e nang le tlatsetso ya mantswe a mang kapa tshebediso ya mahlalosonngwe feela e ntse e arabela potso.

- **Kabo ya matshwao**:
  - Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (ntlha e le 1 bakeng sa ntlha ya sehlooho).
  - Matshwao a 3 bakeng sa puo
  - Matshwao kaofela: 10

- **Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse mantswe a bona:**
  - Ha dintlha tse 1–3 di nepahetse: fana ka letshwao le 1
  - Ha dintlha tse 4–5 di nepahetse: fana ka matshwao a 2
  - Ha dintlha tse 6–7 di nepahetse: fana ka matshwao a 3

- **Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse diqotso di le jwalo:**
  - Diqotso tse 6–7: se fane ka matshwao bakeng sa puo
  - Diqotso tse 4–5: fana ka letshwao le 1 bakeng sa puo
  - Diqotso tse 2–3: fana ka matshwao a 2 bakeng sa puo

Dintlha	**Tse behilwe ka mantswe a hae**	**Tse qotsitsweng di le jwalo**
Matshwao a dintlha		
Matshwao a puo		
Matshwao		
Matshwao ohle		

ELA TLHOKO:

Palo ya mantswe:
- Batshwai ba lokela ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
- Se ke wa hula matshwao haeba bahlahlobuwa ba sa bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng kapa haeba palo ya mantswe a sebedisitsweng e ngotswe e fosahetse. Ha palo ya mantswe e tlotse moedi o boletsweng, bala ho fihla palong ya mantswe e behilweng, ebe o emisa moo.

Mohlala

Puo	**Polelo/Polelwana**			**Palo ya mantswe**
Sesotho	Ke	a	tsamaya	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO

TATAISO YA HO TSHWAYA DIBOPEHO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO

- **Mopeleto**
  - Dikarabo tsa lentswe le le leng di tshwauwe di nepahetse leha mopeleto o fosahetse, ntle leha phoso eo e nyotobetsa moelelo wa lentswe leo.
  - Dikarabo tse ngotsweng ka dipolelo tse felletseng, mopeleto o fosahetseng o se ke wa abelwa dintlha haeba tshebediso ya puo e le yona e hlahlojwang.
  - Moo ho hlahlojwang kgutsufatso ya mantswe, karabo e be le matshwao a nepahetseng a puo.
  - Dibopeho tsa dipolelo e be tse nepahetseng di be di ngolwe ka dipolelo tse felletseng ho latela ditaelo.
  - Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

POTSO YA 3: PAPATSO

3.1 Ke ho susumetsa bareki ho tlisa makoloi a bona a tlo lokiswa. ✓✓ (2)

3.2
- Ke ho kgotsofatsa sebopeho se tlwaelehileng sa ha ho rala papatso.
- Dintlha tse kenelletseng molemong wa ho hlakisa dintlha tsa sehlooho leha ka dinako tse ding bareki ba sa kgone ho lemoha tse ding tsa dintlha tseo ba neng ba lokela ho di ela tlhoko ka lebaka la botswa ba ho bala.
- Ho notla boholo ba papatso molemong wa ho baleha ditjeo.✓✓ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

3.3 Setshwantsho sena se totobatsa le ho matlafatsa molaetsa wa papatso o ngotsweng ka mantswe wa hore ke dingaka tsa makoloi. Ho feta moo, setshwantsho se fetisetsa molaetsa wa papatso ho ba utlwisisang ditema betetshana ha di na le ditshwantsho. Leha ho le jwalo setshwantsho se ka lahlehisa bareki ka ho ba fa tlhahisoleseding e sa nepahalang.✓✓✓ (3)

3.4 Kaha lentswe 'ngaka' le hlalosa motho ya nang le boitsebelo ka mosebetsi wa hae, ho bitsa balokisi ba makoloi 'dingaka' ke lewa le ngokang boramakoloi hore ba tlise makoloi ho bona ka tshepo e kgolo ya hore a tla loka.✓✓✓ (3)

[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

4.1 Mokhathunu o sebedisitse matshwao ao ho pata mantswe a hlohlontshang ditsebe a nahanwang ke mosadi eo.✓✓ (2)

4.2 O ba le ditlhong/ha a na bonnete ha a elellwa hore sekoloto sa Sanral se manehwa feela ho batho ba se nang le makoloi.✓✓ (2)

4.3 Baphetwa bana ba tonne mahlo, ba tshositswe ke sekoloto ha ho thwe ba kolota Sanral tjhelete e ngata empa ba se na koloi. Puo ya mmele e matlafatsa mantswe a ka pudulwaneng kaha ba makalletse le ho tsota banna ba tlisang lengolo la mokoloto empa ba ntse ba bona maemo a lelapa leo. ✓✓✓ (3)

4.4 Mabidi a hodima ntlo, ha a bolele hore motho o na le koloi kamehla. Kahoo boteng ba letaere ke ho phoqa Sanral hore e hana feela ho bona mabidi a makoloi e be e se e nahana hore batho bao ba e kolota. Ka lehlakoreng le leng, le moo ebang ho ne ho e na le koloi kgale, sena se totobatsa hore Sanral e hlolehile ho etsa mosebetsi wa yona ka nako, jwale e se e maneha batho feela ka dikoloto. ✓✓✓ (3)
[Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko] **[10]**

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

5.1 Leetsisa lena 'mph' le bolela ho qeta dintho kaofela, mme sena se re bolella hore moruti o kgona ho phekola mafu a batho kaofela. Kahoo tshebediso ya leetsisa ‘mph’ e matla ho feta lentswe ‘kaofela’ mme batho ba a thetseha. Mongodi o tsota kamoo batho ba kgolwang le dintho tse sa kgolweheng ka lebaka la tumelo mothong kapa bodumeding bo itseng.✓✓ (2)

5.2 C/Ho makalla mehlolo e etswang ke moruti.✓✓ (2)

5.3 Polelwana e re bopelang sekaotlwaelo ke '*e ye nne'.*✓ Mongodi o susumetsa babadi ho utlwisisa hore batho bao ebang ba ne ba sa dumele neong ya moruti eo, ke hobane ba ne ba sa mo sunye mahlo mme sena se ka fana ka molaetsa wa hore motho o tena a sa dumele hobane a sa bona tsohle.✓✓ (3)

5.4 Mantswe ana *'ho hlompha le ho rolela kgaebane'* a bolela ntho e le nngwe mme mona a hatella mohopolo wa hore moruti enwa o ne a hlomphuwa haholo ke batho ba bang. Ka lebaka la kgatello eo, ho a hlaka hore ho ne ho ka ba thata ho ba tlosa tumelong eo ba nang le yona ho yena. ✓✓✓ (3)
[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70